

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

DVIKAMIENIŲ VARDŲ SU KAMIENU *void-* RAIDOS BRUOŽAI LIETUVIŲ KALBOJE

1. Lietuvių asmenvardyne yra dvikamienių vardų kamienų, perdirbtų asmenvardžius užrašant į dokumentus, iš kurių jie vėliau paplito ir vartosenoje. Apie dalį tokių dvikamienių vardų kamienų jau buvo rašyta (žr. Sinkevičiūtė 2008, 263–274; 2013, 119–128 ir kt.). Šį kartą tiriama lietuvių dvikamieniai vardai su kamieniu *void-* ir šio kamieno variantai, kurių pasirinkimą lėmė Zinkevičiaus (1977, 136) įžvalga, kad avd. *Dowadaytis* 771 pamatas gali būti ne tik *Dovadas*, bet ir *Dovaidas*, nes Zinkevičius pasiūlė laikyti *void-* kamieno *void-* variantu. Be to, kilo klausimas – ar yra savarankiškas lietuvių kamienas *vad-* ir jo variantai.

Taigi norima nustatyti, kokių variantų turi lietuvių dvikamieniai vardai su kamieniu *void-* ir kokie jų ryšiai su kamieno *vad-* asmenvardžiais, minimais onomastikos literatūroje. Įgyvendinant šį tikslą siekiama: 1. pristatyti iš onomastikos literatūros žinomus dvikamienius vardus su kamienais *void-*, *vad-*, įvertinti jų patikimumą ir pateikti kamienų kilmės aiškinimus; 2. aptarti iš šaltinių atsiskleidžiančias vardų su kamienais *void-* ir *vad-* sąsajas; 3. pateikti onomastikos literatūroje neminėtus vardus su *void-*, *vad-* ir aptarti jų kilmę; 4. nustatyti kitus dvikamienių asmenvardžių variantus, atsiradusius perdirbus kamieną *void-*.

Tiriant onimus naudotasi onomastikos literatūra, IAK, IVK, VK ir publikuotais istorijos šaltiniais. Ryškinant asmenvardžių ryšius aktualiausi buvo tie šaltiniai, kuriuose prie originalo kalba pateiktų onimų nurodoma jų lokalizacija. Kaip ir ankstesniuose darbuose, laikytasi nuostatos, kad toje pačioje vietovėje ar netoli jos fiksuoti kitus tuos pačius pirmuosius ar antruosius kamienus turintys dvikamieniai vardai yra variantiški, kai kitas jo kamienas nuo pagrindinio skiriasi viena ar keliomis ypatybėmis, dėsningai fiksuotomis kituose onimuose¹.

2. Onomastai kamieną *void-* laiko bendrabaltišku (Zinkevičius 2008, 154). *Void-* yra prūsų dvikamienių asmenvardžių antrojo kamieno pozicijoje,

¹ Straipsnyje teikiamos santrumpos iš LPŽ ir LVŽ.

plg. pr. avd. *Arwayde* 109, 92 Sa., *Nawaydyn* 163, 46 (1412) KA. Creuzburg, *Neyndwaydo* 105, 245 (1342; lat. Dativ) im campus *Spiraynis* und *Instosostes* (visus žr. iš Trautmann 1925, 14, 68, 69)². Lietuvių kalbos dvikamieniuose varduose *void-* gali būti pirmasis ir antrasis kamienai: jis patikimai fiksuotas lie. avd. *Suvidas* (plg. vv. *Suvidiškiei*, Būga 1958, 242), *Vaidiminas* (plg. avd. *Воїдумину* (kilm.) АЛМ 114Э, Jurkėnas 1966, 57), *Vaidginas* (plg. vv. *Vaidginaĩ*, Būga 1958, 261), *Vaidminas* (plg. avd. *Воїдмин*, Maciejauskienė 1981, 159) ir *Vaidvilas* (plg. avd. *Воїдвилловичь* НВ, Jurkėnas 1966, 57, 70). Taigi bendrų baltų asmenvardžių su *void-*, atrodo, nėra, o šis kamienas prūsų ir lietuvių dvikamieniuose varduose yra retas³.

Literatūroje minima ir daugiau *void-* turinčių lietuvių dvikamienių vardų. Salio (1983, 280, 277) pagal abu asmenvardžių kamienus sudarytame vardų sąrašė prie antrųjų kamienų pateikti avd. *Vaidsudas* ir *Vaidmantas* (kurį sukirčiuotą *Váidmantas* mini ir Maciejauskienė 1997, 118)⁴, nors prie dvikamienių vardų su *void-* Salys (1983, 282) nurodo tik minėtus avd. *Váidginas*,

² Toporovas (1975, 109) prie kamieno *void-* asmenvardžių priskiria pr. avd. *Weidumunt* 5a, 60, ders. *Wedemund* 5b, 68 (1411) Schalwe, kurį teikia Trautmannas (1925, 127). Tokį požiūrį būtų galima remti, jeigu manytume, kad šiame asmenvardyje vietoj [ai] parašyta <ei> (dėl to žr. Trautmann 1925, 127–128). Tačiau būti šios nuomonės trūksta duomenų, nes kitų su <veid-> užrašytų prūsų asmenvardžių nėra, o asmenvardžiai, kurių pirmasis kamienas yra *vaiC-*, tokios variacijos neremia. Gerullio (1922, 191) pateiktas pr. vv. 1339 *Wayditen* 101 S. 49^r, užrašytas ir 1515 *Weiditten*, *Wiaedetten* 185A S. 13^v jetzt Woydieten Kr. Fischhausen, negali būti argumentas, nes Trautmanno minėto asmenvardžio su *weid-* autentiškumą remia jo variantas su *wed-*, patvirtinantis atvejus, kai [ei] užrašoma <e> (žr. Trautmann 1925, 127–128), o Gerullio nurodytas vietovardžio variantas patvirtina, kad vietoj [ai] parašoma ir <ei>. Kitas Gerullio (1922, 198) minimas vv. 1381 *Weyden* 101 S. 124^r jetzt Weydehnen Kr. Fischhausen greičiausiai sietinas su *veid-* šaknies onimu.

³ Pridurtina, kad laikant lie. pvd. *Veidmontas* kamieną *veid-* autentišku (plg. lie. pvd. *Veidemanas*, *Veidmanas*, *Veidmanas*, *Veidmonas*, LPŽ 2, 1179), šį asmenvardį galima gretinti su pr. avd. *Weidumunt* 5a, 60, ders. *Wedemund* 5b, 68 (1411) Schalwe, kurį teikia Trautmannas (1925, 127), ir manyti, kad lietuviams ir prūsams yra bendras dvikamienis asmenvardis su pirmuoju kamieniu *veid-*, o antruoju *mant-*. Vis dėlto greičiau galima įtarti, kad lietuvių asmenvardžius su *veid-* perėmė iš vok. *Weidemann*, *Weidman*, o pvd. *Veidmontas* kamienas *mont-* yra antrinis, atsiradęs pagal kitų dvikamienių vardų su *mant-* pavyzdžius, perdirbus *mon-*.

⁴ Aptardama vienkamienius vardus su *void-* Maciejauskienė (1997, 118) dar nurodo avd. *Váidginas* ir *Váidminas*.

*Váidminas*⁵ ir *Sívaidas*. Be šių vardų Zinkevičius (2008, 154) dar teikia avd. *Ařvaidas*, *Dóvaidas*, *Eitvaidas*, *Nóvaidas*, *Ūžvaidas*, *Váidavainas*, *Váidgiras* ir *Váidmanas*⁶. Vis dėlto ne visi šie dvikamieniai asmenvardžiai yra vienodai patikimi.

Nustatyta, kad dalis minėtų vardų padaryti pagal kitus onimus. Atrodo, kad avd. *Ařvaidas* ir *Nóvaidas* sukurti pagal tokius pačius prūsų kalbos vardus, avd. *Váidmanas* – pagal pvd. *Váidmanas*, avd. *Váidmantas* – pagal pvd. *Veidmontas*, esančią šalia kitų pavardžių su *veid-*, plg. pvd. *Veidemanas*, *Veidmanas*, *Veidmanas* ir *Veidmonas* (LPŽ 2, 1179), kurios rodo *veid-* autentiškumą⁷, o pvd. *Váidmanas* kamienas *vaid-* gali būti antrinis, susidaręs dėl asimiliacijos kamieną *veid-* veikiant kamieno *man-* medialei. Avd. *Ūžvaidas* turbūt atsirado pagal vv. *Ūžvaidis* (k., Telšių r.), kuris greičiausiai yra vietovardinės kilmės, o avd. *Váidgiras* – pagal *vaidgir-* šaknies vietovardį – posesyvinį dūrinį, kurio pirmasis dėmuo yra iš avd. *Váidas*, plg. *Váidgiris* mš. Šk, *Vaidgirys*, pv. Inš (VK). Salys (1983, 280) avd. *Váidsudas* greičiausiai sukūrė iš avd. *Sívaidas*, sukeitęs jo kamienus vietomis. Dėl to šie asmenvardžiai laikytini dirbtiniais kamieno *vaid-* vardais.

Kitiems vardams dar reikalinga papildoma analizė. Tokie yra Zinkevičius (1977, 136, 212) nurodomi avd. *Dovaidas*, *Vaidavainas*, iki šiol žinomi iš vieną kartą paliudytų istorinių avd. *Dowadaytis* 771, *wedewoynisz* 1102, užrašytų su kamienais <wad->, <wed-e->. Kadangi toks numanomo kamieno *vaid-* užrašymas nėra dėsningas – paprastai *vaid-* perteikiamas <vaid->, <void-> (Būga 1958, 229; Zinkevičius 1977, 98), todėl šie vardai atrodo svarstylini.

Pridurtina, kad šaltiniuose nepavyko surasti ir avd. *Eitvaidas*. Jį be šaltinio nuorodos mini tik Zinkevičius (2008, 154), todėl norint asmenvardį laikyti patikimu kamieno *vaid-* vardu reikia jį dar surasti užfiksuotą istorijos šaltiniuose.

Baltų kalbose yra ir vienkamienių asmenvardžių su *vaid-* (dėl prūsų žr. Trautmann 1925, 112; dėl lietuvių – Zinkevičius 2008, 301), kuriuos galima laikyti trumpinių kilmės vardais (Sinkevičiūtė 2006, 104). Dvi-

⁵ Šio asmenvardžio pas Salį (1983, 277–278) nėra prie kamieno *min-* vardų.

⁶ Pridurtina, kad LVKŽ autoriai mini ir daugiau dvikamienių asmenvardžių su *vaid-*, kurių dalis paplito iš Salio (1983, 292) ir Zinkevičiaus (1977, 136), o kiti buvo sukurti, tai – *Eivaidas*, *Gėdvaidas*, *Iřvaidas*, *Jóvaidas*, *Kóvaidas*, *Minvaidas*, *Váidvilas*. Iš šių vardų istorijos šaltiniuose vėliau buvo surastas *Váidvilas* (žr. toliau).

⁷ Dėl vardų *veid-* kilmės dar žr. 3 išnašą.

kamienių vardų kamienas *vaid-* siejamas su lie. *váidytis* „rodytis“; taip pat *vaídas*, *vaĩdytis*, *vaidinti*, o toliau – ir su šaknies *vyd-* žodžiais (dėl kilmės žr. LPŽ 2, 1131).

Literatūroje nurodoma ir lietuvių dvikamienių vardų su *vad-*. Pirmiausia minėtinas tas pats Zinkevičiaus rastas asmenvardis *Dowadaytis* 771, kurio antrasis kamienas <wad-> sietas su *vaid-* ar *vad-*, ir kiti Zinkevičiaus (1977, 136) teikti kamieno *vad-* vardai – *Sùvadas*, *Vadminas* ir *Vadvinas*, kurių *vad-* siejamas su lie. *vãdas*. Vėliau Zinkevičius (2008, 153) kamieno *vad-* vardų sąrašą papildė avd. *Pãvadas*, *Rãzvasdas*, *Rózvasdas*, *Sãvasdas*, *Skãrvasdas*, *Vãivadas*, *Vãdvilas* ir į jį jau neįtraukė avd. *Sùvadas* ir *Vãdvinas*. Matant šiuos vardus atrodo, kad lietuviai turi savarankiško kamieno *vad-* asmenvardžių, nes yra ir vienkamienių vardų su *vad-* (žr. pvd. *Vadeikis* ir kitas vienkamienes pavardes su *vad-* LPŽ 2, 1124).

Vis dėlto dalis minėtų asmenvardžių neatrodo patikimi dvikamieniai vardai, nes yra atstatyti iš lietuvių pavardžių, kurių kilmė gali būti aiškina ma ir kitaip. Todėl iš pavardžių padarytus avd. *Pãvadas* ir *Vãivadas*, atrodo, patikimiausi sieti su lie. *pãvadas* „antras vyras, preikšas“ ir skoliniu *vaiavadà* „administracinio LDK ir Lenkijos vieneto valdytojas ir karo vadas“⁸. Avd. *Rãzvasdas*, *Rózvasdas* atrodo abejotini, nes atstatyti iš pavardžių, paplitusių pas slavus, kurios Lietuvoje gali būti skolintos, susijusios su rus. *разводумъ* „(į)veisti; praskirti, praskėsti“, arba susidariusios per slavų raštinę. Avd. *Sãvasdas* neatrodo autentiškas, nes jo pamatas – pvd. *Savada* LPŽ užfiksuota vieną kartą, yra nekirčiuota ir jos pamatas sietinas su lie. *suvėsti*. Dėl šių priežasčių avd. *Pãvadas*, *Rãzvasdas*, *Rózvasdas*, *Sãvasdas*, *Vãivadas* nelaikytini dvikamieniais vardais su *vad-*.

Avd. *Dóvadas*, *Sùvadas*, *Skãrvasdas*, *Vãdminas*, *Vãdvilas* ir *Vãdvinas*, išskyrus avd. *Skãrvasdas*⁹, turi kamienus, esančius ir kituose dvikamieniuose varduose, bet dalis jų per retai paliudyti ar nerasti šaltiniuose. Minėta, kad avd. *Dóvadas* rastas užrašytas kartą ir jo kamieno *vad-* patikimumu abejota Zinkevičiaus (1977, 136). Avd. *Skãrvasdas*, atrodo, žinomas iš retai minėto vv. *Skãrvasdiškės* (k., Vilniaus r.; VK), o avd. *Sùvadas*¹⁰, *Vãdvinas* nepavyko

⁸ Taip anksčiau manė ir Zinkevičius (1977, 180, 213).

⁹ Avd. *Skãrvasdas* gali būti perdirbtas iš **Skũrvasdas* dėl antrojo kamieno medialės įtakos. Dėl *skur-* plg. lie. avd. *Skũroydas*, *Skũrjotas* (*skur-* kilmę žr. LPŽ 2, 757 su literatūra).

¹⁰ Avd. *Sùvadas* galima gretinti ir su vertiniu *sùvadas* „kas kelia vaidus, ginčus“.

rasti šaltiniuose. Todėl šiuos asmenvardžius laikyti patikimais vardais trūksta duomenų.

Kiti avd. *Vādminas*, *Vādvilas* žinomi iš pvd. *Vōdminas*¹¹, *Vadvilāvičius*. Kaip minėta, vardai su *vad-* Zinkevičiaus (1977, 136) aiškinti dvejopai: sieti su lie. *vādas* arba kildinti iš *void-*. Kad *vad-* galėjo atsirasti iš *void-*, vėliau atsargiai spėjo ir LPŽ (2, 1125) autoriai, aiškindami pvd. *Vadvilāvičius* kilmę, iš pradžių nurodę, kad *vad-* kilmė jiems neaiški, ir vėliau nesiėmę aiškinti dėmens *vod-* kilmės pvd. *Vōdminas* (LPŽ 2, 1246). Kadangi slavų kalbomis rašytuose šaltiniuose /a/ buvo užrašomas <o>, o /o/ – <a> (Būga 1958, 227–228, Zinkevičius 1977, 99–100 ir kt.), todėl kamienų *vad-*, *vod-* bendra kilmė ir kamieno medialės variantiškumas, kuriuo remiantis *vod-* sietinas su *vad-*, atrodo suprantami.

Sugretinus *vad-*, *vod-* turinčias lietuvių pavardes su kamieno *void-* vardais, žinomais iš onomastikos literatūros, matyti, kad asmenvardžiai su *vad-*, *vod-* ir *void-* turi tuos pačius antruosius kamienus *min-* ir *vil-*. Tai leidžia kelti mintį, kad šiuose varduose *vad-*, *vod-* galėjo atsirasti iš *void-*, ir vardai su *vad-*, *vod-* yra asmenvardžių su *void-* variantai. Dėl to dalis vienkamienių vardų su *vad-*, *vod-* taip pat gali būti ne tik apeliatyvinės kilmės, sietini su lie. *vādas*, bet ir atsiradę iš *void-*. Šią mintį pagrindžia ir onimai, fiksuoti šaltiniuose.

3. Kaip minėta, dvikamieniai vardai su *void-*, *vad-*, *vod-* reti, todėl ir onimų, užrašytų su jais šaltiniuose, pasitaikė nedaug. Peržiūrėjus IVK onimus su dėmeniu *void-* buvo rasta, kad du vietovardžiai¹² *Vaidminiai* k. (Zarasų r.) ir *Vaidminiai* k. (Joniškio r.), kurių pamatas yra avd. *Vaidminis*, šaltiniuose užrašyti skirtingai. Pagal IVK, Zarasų r. kaimas *Vaidminiai* užrašytas su pamatinio asmenvardžio pirmuoju dėmeniu <vod->, plg. *Vodmin* k. 1749–1767 m., <wod->, plg. *Wodmince* k. 1835 m., *Wodmincy* k. 1842 m., 1851 m. ir kt., bei <wayd->, plg. *Waydminy* k. 1749–1767 m. IVK duomenimis, Joniškio r. kaimas *Vaidminiai* užrašytas su pamatinio asmenvardžio pirmuoju kamieniu <wod->, plg. *de willa Wodmini* 1617 m., *siola Wodminiow* 1608 m., ir <waid->, plg. *Pagi Waydminiq* 1600 m., *siola Waidminiq* 1609 m. Šie varijuojantys tų pačių oikonimų užrašymai ir patvirtina mintį, kad <vod->, <wod-> yra *void-* variantai.

¹¹ LPŽ (2, 1246) autoriai pvd. *Vōdminas* Kltm, Ppl paliko be aiškinimo, ją sugretinę su kitomis lie. pvd. *Odminas* Bt, *Ódminis* Grz, Mšk, Žg. Toks gretinimas neatrodo įtikinamas, nes šios pavardės paplitusios kitose vietovėse nei pvd. *Vōdminas*.

¹² Dėl jų žr. ATSŽ 330.

Tokių teiginių paremia ir varijuojantys iš dvikamienio vardo *Vaidginas* kilusio priesaginio asmenvardžio užrašymai šaltiniuose. Tas pats asmuo, minimas skirtinguose dokumentuose po mirties perduodant jo valdytas žemes, kelis kartus užrašytas su pamatinio asmenvardžio pirmuoju kamieniu <vod->, plg. *Олехновы Водгкиновича* (kilm.) 1495 m. (LM 5(5), 63), *Олехновых Водгкиновича* (kilm.) 1495 m. (LM 5(5), 63), *Олехновы Водикгкиновича* (kilm.) 1496 m. 2x (LM 5(5), 94), kur pastarasis turi jungiamąjį balsį, ir vieną kartą su <void->, plg. *Олехно Водгкиновичь* 1503 m. (LM 5(5), 369). Įrašai trijuose skirtinguose dokumentuose rodo varijuojantį to paties asmens onimo užrašymą tiek kartų, kiek rašyta dokumentų.

Iš pateiktų variacijų matyti, kad kamienas *vaid-* buvo dažnai rašytas ne tik <void->, bet ir <vod->. Asmenvardis, užrašytas su <vod-i->, kur pridėtas jungiamasis balsis, siūlo kelti mintį, kad tam tikrais atvejais pirmojo CVvC-struktūros kamieno asmenvardžiai užrašant juo į dokumentus galėjo būti pertvarkomi ir užrašyti kaip CVCV-struktūros. Atrodo, kad taip siekta išlaikyti atvirosius skiemenis, būdingus slavų kanceliarinei kalbai, o perdirbtuose šios struktūros kamieniuose jungiamieji balsiai yra antriniai, susidarę XV–XVI a. užrašant onimus¹³.

Dar iš dabartinio Kaišiadorių r. yra su <void-> užrašytas avd. *Vaidvilas*, plg. *Пашко Войдвловичь* 1528 m. Žž (LM 523(1), 61), fiksuotas netoli tos vietovės, iš kur žinoma pvd. *Vadvilāvičius* Krn, turinti dėmenį *vad-*. Dėl to paties arealo galima sugretinti šiuos asmenvardžius ir teigti, kad *vad-* atsirado perdirbus *vaid-*. Taip pat lie. pvd. *Võdminas*, žinoma nuo Papilio (Biržų r.), yra asmenvardžio su *vaid-* paplitimo areale: iš Papilio parapijos Būga (1958, 261) yra nurodęs vv. *Vaidginaĩ* su pirmuoju dėmeniu *vaid-*, dėl kurio galima manyti, jog pavardės kamienas *vod-* taip pat neautentiškas, atsiradęs pakitus *vaid-*.

Istorijos šaltiniuose rasta kelis kartus 1566 m. tame pačiame dokumente minimas to paties dvarininko nuo Krakių vienkamienis asmenvardis su *vaid-*, kurio kamienas be dėsningo <void->, plg. *Миколая Войденя* (kilm.) (LM 51(51), 232, 234), *Миколаи Станиславович Войден* 2x (LM 51(51), 234), yra užrašytas <vod->, plg. *Миколая Воденя* (kilm.) (LM 51(51), 232), *Миколая Станиславовича Водиня* (kilm.) (LM 51(51), 234), ir <ved->, plg. *Миколаю Веденюку* (naud.) (LM 51(51), 232). Toks to paties asmens onimo

¹³ Mintį reikia tikrinti pagal kitus dvikamienius vardus, kur pirmasis kamienas CVvC-pertvarkytas į CVCV- .

kamieno varijavimas taip pat patvirtino, kad *vaid-* buvo užrašomas <vod->, ir parėmė Zinkevičiaus (1977, 212) nuomonę – avd. *wedewoynisz* 1102, užrašytą su <wed->, laikyti kamieno *vaid-* vardu.

IAK rastas ir asmenvardis su antruoju kamienu <wadz->, kurio pirmasis kamienas užrašytas <da->, plg. *Helisabeth Dawadziucia* 1697–1719 m. Vb. Kamienas <wadz-> yra variantiškas kamienui <wad->¹⁴, kuris fiksuotas Zinkevičiaus (1977, 136) minėtame avd. *Dowadaytis* 771. Taigi su tų pačių kamienų variantais iš skirtingų vietovių ir šaltinių paliudyti vardai patvirtino asmenvardžių su antruoju kamienu, užrašytu <wad->, <wadz->, patikimumą. IAK asmenvardis su <wadz-> yra vienkamienių vardų su *vaid-* paplitimo areale, plg. lie. pvd. *Vaidinaūskas* Vb. Tai rodo, kad <wadz-> gali būti šioje vietovėje paplitusio kamieno *vaid-* variantas, kaip ir Zinkevičiaus iš Vilniaus minėtas su <wad-> užrašytas dvikamienis vardas¹⁵.

Tokių atvejų, kai kamienuose vietoj /ai/ be dėsningų <ai> ar <oi> atliepinių užrašoma <a>, <o>, pasitaikė ir anksčiau. Tiriant dvikamienius vardus su pirmuoju kamienu *vaiš-* nustatyta, kad *vaiš-* buvo užrašomas su mediale <o> ar <a>, o tai parėmė tuos pačius antruosius kamienus turinčių vardų varijuojantys pirmojo kamieno užrašymai (žr. Sinkevičiūtė 2008, 269–271). Tokių /ai/ užrašymo atvejų yra pastebėjęs ir Zinkevičius (1977, 98), pavyzdžiais nurodęs avd. *Žygoc* < *Žygaitis*, vv. *Koszedary* < *Kaišiadórrys* užrašymus ir nustatęs avd. *Doilydy* ir *Dolidy* variaciją.

Taigi antrųjų kamienų *gin-*, *min-* ir *vil-* asmenvardžiai, užrašyti su pirmaisiais kamienais <vad->, <vod->, yra tuos pačius antruosius kamienus turinčių asmenvardžių su pirmuoju kamienu <vaid->, <void-> variantai. Tai rodo ne tik dvikamienių vardų, bet ir vienkamienio asmenvardžio su *vaid-* užrašymai, atskleidę, kad *vaid-* dar buvo užrašomas ir <ved->, kas patvirtino Zinkevičiaus (1977, 212) atstatyto avd. *Vaidavainis* autentiškumą. Iš Vabalninko fiksuotas dvikamienis asmenvardis, užrašytas su antruoju kamienu <wadz->, kuris variantiškas <wad->, patvirtino ir kitą Zinkevičiaus (1977, 136)

¹⁴ Dėl /d/ užrašymo <dz> kituose asmenvardžiuose žr. Zinkevičių (1977, 100), Sinkevičiūtę (2013, 121).

¹⁵ Nors žinoma, kad dalis miestų asmenvardžių atsirado ir dėl intensyvesnės nei mažesniuose miesteliuose ar kaimuose gyventojų migracijos, tačiau pridurtina, kad iš Vilniaus miesto taip pat žinoma ir vienkamienių vardų su *vaid-* bei jo variantu *void-*, plg. lie. pvd. *Vidakovičius* V (of. *Wajdachowicz*, *Wojdachowicz*), *Vaidalovičius* V (of. *Wojdalowicz*), *Voidatas* (of. *Vojdat*).

teiktą avd. *Dóvaidas*. Kadangi aptartas /ai/ užrašymas <a> ir <o> vardų kamienuose pastebėtas jau anksčiau, todėl patikimai galima tvirtinti, kad *vad-*, *vod-* atsirado perdirbus kamieną *vaid-* ir šie kamienai nėra autentiški.

4. Istorijos šaltiniuose galima surasti nemažai nežinomų asmenvardžių, tarp jų – ir dvikamienių vardų. Šalia pirmojo kamieno *vaid-* asmenvardžių, turinčių antruosius kamienus *gin-*, *min-* ir *vil-*, yra ir kitų pirmojo kamieno *vaid-* vardų. Vienas tokių yra avd. *Vaidvinas*, žemėvardžio *Войдвиновыцина* 1536 m. (ž., Kurklių vls.; LM 19(19), 254) pamatas. Taip pat yra ir literatūroje, atrodo, neminėti kamieno *vaid-* vardai su jungiamuoju balsiu *-i-*, kurių antrieji kamienai yra *gin-* ir *vil-*, plg. avd. *Vaidiginas*, fiksuotas žemėvardyje *Vaidiginas* (pv., Kupiškio r. Miliūnų k.; VK), ir avd. *Vaidivilas*, užfiksuotą bajoro *Богданъ Войдивилловичъ* iš Vilniaus pavieto įvardijime 1499 m. (LM 5(5), 122)¹⁶. Taigi dvikamienių vardų sąrašas pildytinas avd. *Vaidvinas*, *Vaidiginas* ir *Vaidivilas*.

Šaltiniuose rasta ir neminėtų asmenvardžių su <vod->. Tai onimai, kurių pamatiniai dvikamieniai vardai turi antruosius kamienus *but-*, plg. *Енко Водбутович* 1537 m. Žemaitija (IAK), *gaud-*, plg. *Кинчус Водковдайтис*¹⁷ 1537 m. Karšuva (IAK), *gint-*, plg. *Юука Водкгинтовича* (kilm.) 1501 m. Markovo pavietas (LM 6(6), 265), *jot-*, plg. *Юхно Водятович* 1556 m. Urytė (UрVI 52) ir *mint-*, plg. *Норюс Водминтайтис* 1537 m. Beržėnai (IAK). Taip pat su *vad-* yra kaimo *Gėlvadiškės* (Vilniaus r., ATŠŽ 386), sietino su avd. *Gėlvadas*, vardas (?).

Visi minėti asmenvardžiai su <void->, <vod-> ir <vad-> turi kamienus, paliudytus kituose dvikamieniuose varduose. Remiantis mintimi, kad šaltiniuose *vaid-* rašytas <vod-> ir <vad->, teigtina, jog minėti su <vod->, <vad-> užrašyti vardai kilo iš avd. *Vaidbutas*, *Vaidgaudas*, *Vaidgintas*, *Vaidjotas*, *Vaidmintas* ir *Gėlvaidas*. Šių vardų kontekste avd. *Sūvadas*, *Vādvinas*, minimi Zinkevičiaus (1977, 136), vertintini kaip avd. *Sūvaidas* (plg. vv. *Suvaidiš-kiai*, Būga 1958, 242) ir avd. *Vaidvinas* (plg. žemėvardį *Войдвиновыцина* 1536 m.; LM 19(19), 254) variantai, užrašyti su <vad->. Šaltiniuose radus daugiau kamieno *vaid-* dvikamienių vardų, užrašytų su mediale <ai>, <oi>,

¹⁶ IAK yra iš Dirvėnų užrašytas pirmojo kamieno *vaid-* asmenvardis su antruoju kamieniu <bin->, plg. *Петр Водбинович* 1537 m. Vis dėlto šis asmenvardis atrodo abejotinas, nes nežinoma kitų dvikamienių vardų su tokiu antruoju kamieniu ir todėl manytina, kad <bin-> buvo užrašytas vietoj <gin->, <min-> ar kitų kamienų.

¹⁷ Dėl kamieno *gaud-* varianto <kovd-> žr. Sinkevičiūtė 2013, 125.

ateityje bus galima dar akivaizdžiau parodyti, kad asmenvardžiai su <vad->, <vod-> yra vardų su *vaid-* variantai.

5. Onomastikos literatūroje galima rasti ir dvikamienių asmenvardžių su kamieniu *vait-*, kurį skiria Leskienas (1914–1915, 328–329), Salys (1983, 282) ir Zinkevičius (2008, 155)¹⁸. Šio kamieno kilmė aiškinama dvejopai: *vait-* siejamas su lie. *výti* arba su avd. *Vaitiēkus*, rodančiu, kaip krikščioniškos kilmės vardų trumpiniai tampa naujais dvikamienių vardų kamienais (dėl to žr. Zinkevičius 2008, 155).

Tačiau dar Leskienas (1914–1915, 328) teigė, kad kamienne *vait-*, kur *t* yra prieš *k*, iš tikrųjų yra *d*, ir nurodė, kad *vait-* gali būti pozicinis *vaid-* variantas prieš dusliuoju priebalsiu prasidedantį kamieną. Todėl avd. *Vaitkantās*¹⁹, fiksuotas oikonuose *Вайткануы* (Kuršėnų vls., IVK), *Vaitkantónys* (Alytaus r., ATŠŽ 332), gali būti kilęs iš **Vaidkantās*. Taigi *vaid-* galėjo būti užrašomas <vait-> dėl pozicijos, kaip manė Leskienas.

IVK yra kaimo *Vaidginaĩ*, kurį iš Papilio parapijos nurodė Būga (1958, 261), kitas vardo variantas, užrašytas su pirmojo pamatinio dėmens <vait->, plg. *Vaitginai* (1911 m.). Spėtina, kad šio oikonimo pamatinio asmenvardžio kamienas *vaid-* buvo užrašytas <vait-> greičiausiai veikiant avd. *Vaitiēkus* ar apeliatyvui *vaĩtas* „prižiūrėtojas“, nes čia <vait-> nemotyvuotas dėl pozicijos.

Atvejus, kai <t> rašoma vietoj /d/, remia ir kitų kamienų užrašymai, plg. *gaut-*, užrašytą su finale <t> variantuose <gaut->, <govt->, <gavt->, <golt-> ir <galt-> (Sinkevičiūtė 2013, 121–123). Todėl keltina mintis, kad dalis su <vait-> užrašytų onimų, kilusių iš dvikamienių vardų, kurie turi kitus tuos pačius kamienus kaip ir *vaid-* vardai, gali būti asmenvardžių su kamieniu *vaid-* variantai. Tokiu atveju gal galima laikyti Medininkams priklausiusio lauko *Войтгины пляузолы* (Spruogis 1888, 23) vardą, kurios pirmasis narys sietinas su avd. *Vaitginas*, turinčiu pirmąjį kamieną <voit->. Kadangi yra kitų žemėvardžių, plg. *Вайдгиня* pv. (Kražių vls.; Spruogis 1888, 23) *Войдгиня* dr. (Veliuonos vls.; Spruogis 1888, 58), kilusių iš avd. *Vaidginas* su pirmuoju kamieniu <vaid->, <void->, tai manytina, kad ir su <voit-> užrašytas vietovardis gali būti kilęs iš *vaid-* turinčio asmenvardžio. Šią mintį remia ir

¹⁸ Prie jų minimų kamieno *vait-* vardų galima priskirti ir avd. *Woytgilo* 1705 m. Rt (IAK), užrašytą su pirmuoju kamieniu <woit->.

¹⁹ Leskienas (1914–1915, 328) klaidingai mini avd. *Vaitkaitas*, kuris nėra dvikamienis vardas, bet sietinas su krikščioniškos kilmės avd. *Vaitkus*, turinčiu patroniminę priesagą *-aitis*.

tai, kad vardai su pirmuoju kamienu *vaid-* turi patikimai paliudytą antrąjį kamieną *gin-*. Vis dėlto šiam teiginiui pagrįsti reikia daugiau duomenų, bet tuo remiantis galima siūlyti, kad su <vait->, <voit-> užrašyti vardai, turintys tuos pačius antruosius kamienus kaip ir kamieno *vaid-* vardai, gali būti šio kamieno asmenvardžių variantai.

Įdomu, kad tas pats Būgos (1958, 261) iš Papilio parapijos minėtas kaimo vardas *Vaidginaĩ* yra variantiškas ir kitaip: pagal 1936 m. duomenis IVK nurodoma, kad *Vaidginaĩ* yra antrasis *Vaiginų* kaimo (Biržų r. ATŠŽ, 331), dar plg. ir pvd. *Vaĩginas* Ppl, vardas. Dėl to keltina mintis, kad teoriškai dvikamienių vardų su pirmuoju kamienu *vaid-* variantais galima laikyti asmenvardžius, turinčius sutrumpėjusį pirmąjį kamieną *vai-*, kurių antrieji kamienai yra *gin-*, *min-*, *vil-*, *vin-*, taip pat *kant-* bei *but-*, *gaud-*, *gint-*, *jot-*, *mint-*, *vain-*, kurie fiksuoti dvikamieniuose varduose, užrašytuose su vVd- struktūros pirmuoju kamienu.

Tačiau iš dvikamienių vardų su pirmuoju kamienu *vai-* ir minėtais antraisiais kamienais aišku, kad taip trumpėti galėjo ir kitų pirmųjų kamienų *vain-*, *vaiš-* asmenvardžiai su tais pačiais antraisiais kamienais. Dėl to asmenvardžių su *vaid-* variantais galima laikyti tuos vardus su *vai-*, kurie yra toje pačioje teritorijoje kaip ir tą patį antrąjį kamieną turintys asmenvardžiai su pirmaisiais kamienais *vaid-* ir *vai-*. Tokiais avd. *Vaĩdvilas* variantais laikytini avd. *Vaĩvilas*, plg. tame pačiame areale šalia avd. *Woywyłaitis* 1619 Jnš (IAK) fiksuotą asmenvardinės kilmės žemėvardį *Vaidvilakės rėžiai* Jnš (VK), šalia pvd. *Vaivilaĩvičius* Krn – pvd. *Vadvilaĩvičius* Krn (nes *vad-* yra *vaid-* variantas), bei avd. *Vaiginis*, plg. tame pačiame areale šalia avd. *Vaidiginas* (fiksuotas onime *Vaidiginas* pv., Kupiškio r.; VK) esančią pvd. *Vaiginis* Šmn. Taigi pirmojo kamieno *vai-* vardai su antraisiais kamienais *gin-* ir *vil-* gali būti kilę iš vardų su *vaid-*, turinčių tuos pačius antruosius kamienus.

6. Apibendrinimas.

Tiriant lietuvių dvikamienius vardus su *vaid-*, šaltiniuose dėsningai ir dažniausiai užrašytus <vaid->, <void->, nustatyta, kad šių vardų variantai yra dvikamieniai asmenvardžiai su <vad->, <vod->, turintys kitus tuos pačius kamienus *gin-*, *min-*, ir *vil-*. Iš to galima spręsti, kad nėra savarankiško kamieno *vad-* vardų. Tai taip pat patvirtino ir to paties asmens vienkamienio asmenvardžio su *vaid-* užrašymai, parėmę ir *vaid-* perteikimą <ved->. Iš atliktos onimų analizės išryškėjo, kad dalis onomastikos literatūroje minimų vardų su *vaid-* yra netikri, sukurti pagal kitus onimus. Nustatyta, kad patikimi

kamieno *vaid-*, užrašyto <*vaid-*>, <*void-*>, vardai (be minėtųjų *Vaid(i)ginas*, *Vaid(i)minas*, *Vaid(i)vilas*) dar yra *Sūvaidas* ir *Vaidvinas*. Remiantis įrodytu faktu, kad *vaid-* medialė /ai/ užrašoma <a>, <o> (ar kartais <e>), teigtina, kad *vaid-* vardais laikytini ir asmenvardžiai su antraisiais kamienais *but-*, *gaud-*, *gint-*, *jot-*, *mint-*, *vain-* ir su pirmaisiais kamienais *do-* ir *gel-*. Kiti kamieno *vaid-* variantai dar gali būti <*vait-*> (asmenvardžiai turi antruosius kamienus *kant-* ir *gin-*) bei <*vai-*> (asmenvardžiai turi antruosius kamienus *gin-* ir *vil-*).

ON THE DEVELOPMENT OF THE COMPOUND NAMES IN *vaid-*

Summary

A thorough survey of the evidence reveals that compound names in <*vad-*>, <*vod-*> are variants of the well-known stem *vaid-* (regularly written as <*vaid-*>, <*void-*>) with the second member *gin-*, *min-*, ir *vil-*. This supports the hypothesis that *vaid-* is also written <*ved-*> in non-compound personal names. Some of the names in *vaid-* usually quoted in the onomastic literature are not real, but were created according to the model of other personal names. Reliable names in *vaid-* (written <*vaid-*>, <*void-*>) are *Sūvaidas*, *Vaid(i)ginas*, *Vaid(i)minas*, *Vaid(i)vilas* and *Vaidvinas*. The hypothesis that the /ai/ of *vaid-* is written <a>, <o> and sometimes <e> allows us to detect further compound names in *vaid-* with the second stem *but-*, *gaud-*, *gint-*, *jot-*, *mint-*, *vain-* and with the first stem in *do-*, *gel-*. The idea that /ai/ can be written as <o>, <a> is supported by the writing of names with the first stem *vaiš-*. Another variant of *vaid-* may be <*vait-*> (with the second element *kant-* or *gin-*) and <*vai-*> (with the second element *gin-* and *vil-*).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ATSŽ – Lietuvos TSR administracinio–teritorinio suskirstymo žinynas 2, Vilnius: Mintis, 1976.

Būga Kazimieras 1958, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Gerullis Georg 1922, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter.

IAK – Istorinių asmenvardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.

IVK – Istorinių vietovardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.

Jurkėnas 1966 – Юозас Юркенас, *Древние сложные имена в письменных памятниках Великого Княжества Литовского*, Daktaro disertacijos rankraštis, Vilnius.

Leskien August 1914–1915, Die litauischen zweistämmigen Personennamen, *IF* 34, 296–333.

LM 5(5) – Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis, Darius Antanavičius (red.), *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 5 (1427–1506), Užrašymų knyga 5, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012.

LM 6(6) – Algirdas Baliulis (red.), *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 6 (1494–1506), Užrašymų knyga 6, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007.

LM 51(51) – Algirdas Baliulis, Raimonda Ragauskienė, Aivas Ragauskas (red.), *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 51 (1566–1574), Užrašymų knyga 51, Vilnius: Žara, 2000.

LM 523(1) – Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis (red.), *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 523 (1528), Viešųjų reikalų knyga 1, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006.

LPŽ – Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių pavardžių žodynas 1–2*, Vilnius: Mokslas, 1985–1989.

LVŽ – *Lietuvos vietovardžių žodynas 1*, A–B, Vilnius: LKI, 2008.

Maciejauskienė Vitalija 1981, Lietuvių antroponiminė sistema XVI a., in Vitalija Maciejauskienė, Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių onomastikos tyrinėjimai* (= *Lietuvių kalbotyros klausimai* 21), Vilnius: Mokslas, 154–184.

Maciejauskienė Vitalija 1997, Vienkamieniai lietuviškos kilmės vardai XVI amžiuje, *Darbai ir dienos* 4(13), 111–133.

Salys Antanas 1983, *Rinktiniai raštai 2: Tikriniai vardai*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.

Sinkevičiūtė Daiva 2006, *Lietuvių doikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės*, Vilnius: VU leidykla.

Sinkevičiūtė Daiva 2008, Lietuvių dvikamienių vardų su pirmuoju dėmeniu *vaiš-* raidos bruožai, *Blt* 43(2), 263–274.

Sinkevičiūtė Daiva 2013, Dėl nesutrumpėjusių dvikamienių asmenvardžių kamieno *gaid-* variantų lietuvių kalboje, *Blt* 48(1), 119–128.

Spruogis 1888 – *Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия составленный по 40 актовымъ книгамъ Россиенскаго земскаго суда Архивариусомъ Виленскаго Центральнаго Архива древнихъ актовыхъ книгъ – губерній Виленской, Ковенской, Гродненской и Минской Иваномъ Яковлевичемъ Спругисомъ*, Вильна.

Torogovas 1975 – Владимир Николаевич Топоров, *Прусский язык (словарь): A–D*, Москва: Наука.

Trautmann Reinhold 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

UpVI – Algimantas Kaminskas (red.), *Upytės valsčiaus inventorius*, Vilnius: Versus aureus, 2011.

VK – Vietovardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.
Zinkevičius Zigmąs 1977, *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.
Zinkevičius Zigmąs 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: LKI.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ
Baltistikos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
Lietuva
[daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt]